

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Кваліфікаційна робота

(магістра)

**з теми «ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ
ДО УСПІХУ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ»**

Виконала: магістрантка 2 курсу

Ps1-M24z групи

ШАМРАЙ Світлана Сергіївна

спеціальності 053 Психологія

(заочна форма навчання)

Керівник: ГОЦУЛЯК Наталія Євгенівна,
кандидат психологічних наук, доцент, доцент
кафедри загальної та практичної психології

Рецензент: ЛОГВІНА Оксана Анатоліївна,
кандидат психологічних наук, доцент, доцент
кафедри загальної та практичної психології

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ.....	8
1.1. Поняття сім'ї та сімейного виховання в психологічній науці, їх основні типи.....	8
1.2. Особливості батьківсько-дитячих взаємин у контексті вікової психології.....	13
1.3. Психологічні чинники розвитку мотивації досягнення успіху у дітей та підлітків	17
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА МОТИВАЦІЮ ДО УСПІХУ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ.....	25
2.1. Організація та методологічна характеристика емпіричного дослідження.....	25
2.2. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів	29
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОГРАМА ДЛЯ БАТЬКІВ, СПРЯМОВАНА НА РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ В ДІТЕЙ.....	43
3.1. Концепція та коротка характеристика програми «Разом до успіху: програма розвитку батьківської підтримки».....	43
3.2. Зміст і структура тренінгової програми для батьків	44
3.3. Аналіз ефективності реалізації програми, спрямованої на розвиток мотивації до успіху в дітей.....	47
Висновки до розділу 3.....	57
ВИСНОВКИ.....	59

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сім'я є первинним середовищем розвитку дитини, у якому закладаються основи її світогляду, характеру та ставлення до себе й інших. У родині дитина засвоює перші моделі спілкування, поведінкові норми, способи вираження та контролю емоцій, що стає фундаментом її особистісного становлення. Саме сімейне виховання визначає, як дитина сприйматиме успіх, ставитиметься до досягнень і труднощів, а отже, впливає на формування її мотиваційної, емоційної та соціальної зрілості.

Одним із ключових чинників, що впливають на становлення особистості, є стиль сімейного виховання, який формує у дитини ставлення до себе, до інших і до діяльності загалом. Характер емоційного контакту між батьками й дітьми, рівень підтримки, довіри, турботи, вимогливості та автономії безпосередньо позначається на розвитку самооцінки, саморегуляції, почуття відповідальності й мотивації досягнення успіху. У родині дитина отримує перший досвід переживання успіху й невдачі, вчиться долати труднощі, ставити цілі та прагнути до їх реалізації, що є основою майбутньої життєвої компетентності.

У сучасних умовах проблема формування мотивації до успіху у дітей і підлітків набуває особливої актуальності. Соціально-економічні виклики, воєнний стан, зміни у способі життя, вимушене переселення, розлука з рідними та втрата стабільності істотно впливають на психологічний клімат у сім'ях. Підвищений рівень стресу, емоційне виснаження дорослих і дефіцит уваги до потреб дитини можуть призводити до зниження навчальної активності, байдужості, втрати інтересу до досягнень і саморозвитку. У таких умовах саме сім'я залишається найважливішим джерелом емоційної підтримки, стабільності та відчуття безпеки, що формує у дитини віру у власні сили й готовність долати життєві труднощі.

Водночас сучасні тенденції свідчать про зниження рівня внутрішньої мотивації у дітей і підлітків, що проявляється у нестачі цілеспрямованості,

ініціативності та відповідальності. Це явище пов'язане не лише з індивідуальними особливостями особистості, а й з особливостями сімейного виховання, рівнем психологічної культури батьків, їх готовністю підтримувати дитину, заохочувати її до пізнання, творчості та самореалізації.

Проблема впливу сімейного виховання на формування мотивації до успіху має не лише теоретичне, а й практичне значення. Вивчення взаємозв'язку між родинним середовищем і мотиваційною сферою дитини дає змогу глибше зрозуміти психологічні механізми становлення активної, орієнтованої на досягнення особистості. Це відкриває перспективи для розроблення ефективних психолого-педагогічних програм підтримки сімей, спрямованих на розвиток позитивної батьківської взаємодії, створення сприятливого емоційного клімату та формування у дітей внутрішньої потреби досягати успіху у навчанні, творчості та житті.

Таким чином, дослідження впливу сімейного виховання на розвиток мотивації до успіху у дітей та підлітків є надзвичайно актуальним у сучасних соціально-психологічних умовах. Розуміння цього процесу сприятиме підвищенню ефективності сімейного виховання, оптимізації батьківсько-дитячих стосунків і становленню гармонійної, впевненої у собі, соціально активної особистості.

Об'єкт дослідження – мотивація досягнення успіху.

Предметом дослідження – специфіка впливу різних стилів сімейного виховання на формування мотивації досягнення успіху в дітей та підлітків.

Мета дослідження – провести теоретичний і практичний аналіз взаємозв'язку між особливостями сімейного виховання та формуванням мотивації досягнення успіху в дітей і підлітків, а також створити програму для батьків, спрямовану на підтримку й розвиток цієї мотивації в умовах сучасного соціального середовища.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати основні теоретичні підходи до дослідження мотивації досягнення успіху у дітей та підлітків, охарактеризувати різні стилі

сімейного виховання та з'ясувати їхній вплив на формування мотиваційної сфери дитини.

2. Вибрати та обґрунтувати психодіагностичні методики, які дозволяють дослідити взаємозв'язок між стилем батьківського виховання, ставленням до невдач і рівнем мотивації досягнення успіху.
3. Провести емпіричне дослідження з метою визначення особливостей впливу різних стилів сімейного виховання на мотивацію досягнення успіху у дітей і підлітків різного віку.
4. Розробити та апробувати програму для батьків, спрямовану на формування демократичного, підтримувального стилю виховання та стимулювання розвитку мотивації досягнення успіху у дітей.

Теоретико-методологічну базу дослідження складають праці провідних українських і зарубіжних психологів та педагогів. Значний внесок у вивчення мотивації досягнення успіху внесли В. Амен, Д. Аتكінсон, Е. Дайсі, М. Деці, Т. Елерс, Р. Райан, Б. Філіпс, А. Фройд, Х. Хекгаузен. Важливу роль у дослідженні проблем сімейного виховання та розвитку мотиваційної сфери дитини відіграли українські вчені – А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, які заклали основи теоретичного розуміння розвитку особистості дитини в родинному середовищі.

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, логіко-теоретичне узагальнення психологічної літератури, систематизація та узагальнення отриманих результатів;

емпіричні: використано психодіагностичні методики «Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху та уникнення невдач» (Т. Елерс), «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (А. Реан), «Тест-опитувальник батьківського ставлення» (А. Варга, В. Столін), «Тест на виявлення батьківського стилю спілкування з дитиною» (О. Мерзлякова);

методи статистично-математичної обробки даних: коефіцієнт кореляції Пірсона для визначення взаємозв'язку між досліджуваними показниками.

База дослідження. Гуменецький ліцей Гуменецької сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні впливу стилів сімейного виховання на формування мотивації досягнення успіху у дітей та підлітків, зокрема з урахуванням особливостей батьківського ставлення, способів взаємодії з дитиною та її мотиваційних установок.

Апробація результатів та публікації. Результати дослідження були представлені та висвітлені під час науково-практичних конференцій і семінарів, круглих столів:

1. Шамрай С.С. Сімейне виховання як фактор формування мотивації до досягнення успіху у дітей та підлітків: теоретичний аналіз. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 23 квітня 2025 р. / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2025. С. 49–52. URI: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9172>

2. Гоцуляк Н.Є., Шамрай С.С. Психологічний вплив емоційної холодності батьків на належність дітей до субкультур. *Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі*: Матеріали IV Круглого столу (PDPIES), 21 жовтня 2025 року, м. Київ. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747408/>

3. Шамрай С.С. Вплив сімейного виховання на розвиток мотивації до успіху у дітей та підлітків. *Сучасні виклики суспільства у роботі психолога* (з нагоди річниці ГО «Спілка психологів Поділля»): матеріали науково-практичного круглого столу, 1 грудня 2025 року (онлайн захід). URI : <https://www.psy-podillia.org.ua/naukova-diyalnist/>

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та додатків. Містить 2 рисунки та 14 таблиць. Список використаних джерел налічує 39 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 74 сторінки, основний зміст викладено на 58 сторінках.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження були зроблені такі висновки, що стосуються впливу сімейного виховання на розвиток мотивації досягнення успіху у дітей та підлітків, а також розробки програми психологічного тренінгу для батьків:

1. Проведений аналіз наукової літератури підтвердив, що сімейне виховання відіграє ключову роль у формуванні мотивації досягнення успіху у дітей. Саме в родині закладаються базові установки щодо досягнення цілей, ставлення до невдач та розвиток самостійності. Дослідження показало, що різні стилі виховання по-різному впливають на мотиваційний розвиток дитини: авторитарний стиль може обмежувати ініціативу та знижувати прагнення досягати успіху; авторитетний стиль поєднує підтримку та встановлення правил, що сприяє формуванню відповідальності та стійкої мотивації; ліберальний стиль, за відсутності чіткої дисципліни, іноді призводить до недостатньої самостійності. Особливо важливо, що емоційна підтримка батьків допомагає дітям долати труднощі, підвищує їхню самооцінку та формує позитивне ставлення до власних можливостей, що має велике значення під час підліткових криз.

2. Було відібрано та обґрунтовано комплекс психодіагностичних методик, що дозволяє всебічно дослідити взаємозв'язок між стилем сімейного виховання, ставленням до невдач та мотивацією досягнення успіху у дітей. Зокрема: тест-опитувальник батьківського ставлення (А. Варга, В. Столін) допоміг визначити типи ставлення батьків до дитини; методика О. Мерзлякової оцінювала стиль спілкування батьків із дитиною; додатково проводилося вимірювання мотивації досягнення успіху та уникнення невдач у дітей молодшого шкільного віку та підлітків. Використання такого комплексу методик дозволило отримати цілісну картину сімейної взаємодії та її впливу на мотиваційну сферу дитини.

3. Емпіричне дослідження показало, що у дітей молодшого шкільного віку переважає мотивація досягнення успіху, тоді як у підлітків частіше зустрічається

мотивація уникнення невдач або нечітка мотиваційна спрямованість. Найпоширенішими типами батьківського ставлення були соціальна бажаність, гіперсоціалізація та симбіоз, які можуть як підтримувати, так і стримувати розвиток самостійності дітей. Стилi батьківського спілкування характеризувалися високим рівнем прийняття дитини, кооперації та контролю, що свідчить про активну участь батьків у виховному процесі та прагнення створити сприятливе середовище для розвитку дитини.

4. Кореляційний аналіз підтвердив наявність статистично значущих взаємозв'язків між характеристиками сімейного виховання та мотиваційними проявами дітей. Мотивація досягнення успіху позитивно корелює з прийняттям дитини, кооперацією та соціальною бажаністю, що свідчить про стимулюючу роль підтримуючої взаємодії у сім'ї. Водночас мотивація уникнення невдач асоціюється з відторгненням, жорстким контролем, гіперсоціалізацією та симбіозом, що може призводити до формування тривожності та страху перед помилкою, стримувати ініціативу та впливати на самооцінку.

5. Розроблена психологічна програма «Разом до успіху: програма розвитку батьківської підтримки» спрямована на формування усвідомленого, підтримувального та емоційно чутливого стилю батьківства. Програма базується на результатах проведеної діагностики та охоплює ключові аспекти взаємодії з дітьми: розвиток позитивної комунікації, емпатії та саморегуляції батьків. Поєднання міні-лекцій, практичних вправ, рефлексії та домашніх завдань забезпечує ефективне засвоєння матеріалу та перенесення отриманих навичок у повсякденне життя.

Після проведення тренінгу було зафіксовано помітне покращення стилю сімейної взаємодії: зросла частка батьків, які демонструють прийняття, співпрацю та конструктивне схвалення дітей, зменшилася кількість випадків відторгнення та надмірного контролю. Це, у свою чергу, сприяло підвищенню внутрішньої мотивації дітей досягати успіху, зменшенню їхньої тривожності та страху перед невдачами, а також розвитку самостійності й впевненості у власних можливостях. Програма має прикладний характер і створює умови для

формування стабільного підтримувального емоційного середовища у родині, що є важливою передумовою гармонійного розвитку особистості дитини та ефективного формування її мотиваційної сфери.

Перспективи подальших досліджень з теми впливу сімейного виховання на розвиток мотивації до успіху у дітей та підлітків полягають у поглибленні наукового аналізу різних чинників сімейного середовища, що визначають формування мотиваційної сфери особистості. Доцільним є подальше вивчення впливу стилів сімейного виховання на розвиток мотивації досягнення з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей дітей і підлітків. Особливу увагу варто приділити ролі емоційного клімату сім'ї, характеру батьківсько-дитячих взаємин, рівню підтримки та прийняття, а також батьківських очікувань щодо навчальних і особистісних досягнень дитини.

Перспективним напрямом є дослідження взаємозв'язку сімейного виховання із зовнішніми соціальними впливами, зокрема освітнім середовищем, взаєминами з однолітками та педагогами. Важливим є врахування соціально-економічних і культурних умов функціонування сім'ї, які можуть опосередковувати розвиток мотивації до успіху. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на проведення лонгітюдних досліджень з метою простеження динаміки мотивації досягнення на різних етапах онтогенезу.

Окремого значення набуває розробка та апробація психолого-педагогічних програм підтримки батьків, спрямованих на формування сприятливого сімейного середовища для розвитку мотивації до успіху у дітей та підлітків. Такі дослідження сприятимуть удосконаленню практичних рекомендацій для психологів і педагогів та поглибленню розуміння ролі сім'ї у становленні особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація дитини до школи / упоряд. : С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ : Мікрос-СВС, 2003. 111 с.
2. Алексєєнко Т. Ф. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах. Український соціум. Київ. 2008. С. 63–67.
3. Батьків не обирають: проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні / за ред. Ю. М. Якубової. Київ. 2017. 168 с.
4. Берон Р. Агресія. Харків. Освіта. 2016. 336 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-методологічні засади : *навч.-метод. видання*. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
6. Бреслав Г. М. Емоційні особливості формування особистості в дитинстві: Норма і відхилення. Київ : Педагогіка. 2017. 144 с.
7. Брязгунов І. П. Непосидюча дитина, або Все про гіперактивних дітей. Київ. Психотерапія. 2018. 202 с.
8. Бедлінський О. Проблема періодизації підліткового віку в сучасному суспільстві. Практична психологія та соціальна робота. 2011. № 2. С. 49-54.
9. Берегова Н., Федорчук П. Вплив сімейного виховання на формування особистості дитини. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки* №6. 2020. 10–15 с.
10. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка : *монографія*. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. 340 с.
11. Бютнер К. Жити з агресивними дітьми. Київ. Просвітництво. 2016. 141 с.
12. Вольнова Л. М. Методичні рекомендації щодо психологопедагогічної роботи з важковиховуваними неповнолітніми. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 36 с.

13. Демянів І. Дослідження психологічних особливостей агресивної поведінки підлітків. *Матеріали міжвузів. наука. конф.* «Нові педагогічні технології навчання і виховання». Слов'янськ. СДП. 2003. С. 105–107.

14. Діалектика вищої освіти: трансформація від декларації до реалізації. Харків. Еспада. 2019. 304 с.

15. Домова П. Г. Психокорекційна робота з попередження агресивності підлітків. Вип. 3. Київ. 2018. С. 3–8.

16. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376с.

17. Дитина як зоряний світ і наша планета : *тези доповідей педагогічних читань до 125-річчя Лева Виготського*. Миколаїв : ОІППО, 2022. 48 с.

17. Завірюха В. В. Психологічні особливості розвитку мотивації досягнень у підлітковому віці. *Актуальні проблеми психології*. НАПН України, 2018. Вип.18. С. 72–82.

18. Занюк С. Психологія мотивації: *навч. посіб.* Київ : Либідь, 2002. 304 с.

19. Занюк С. С. Психологія мотивації та емоцій: *навч. посібник для студентів гуманіт. факультетів ВНЗ*. Луцьк : Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 180 с.

20. Заброцький М.М. Вікова психологія : *навч. посібник*. Київ : МАУП, 2011. 92 с.

23. Заваденко Н. М. Гіперактивність і дефіцит уваги в 66 дитячому віці: *навч. посібник*. Харків. Академічні кола. 2017. 255 с.

24. Захаров А. І. Як допомогти нашим дітям позбутися страху. Харків. 2017. 248 с.

25. Зверєва О. Л. Сімейна педагогіка і домашнє виховання. Київ. Академія. 2003. 160 с.

26. Коваль Г. Ш. Основні новоутворення підліткового віку та психічна нестабільність як його неминучий атрибут. *Вісник Одеського національного університету*. 2019. № 14. С. 6–12.

27. Кононко Е. Л. Щоб особистість відбулася. Київ. 2016. 221 с.

28. Кошлань І. Специфіка стилів виховання в сім'ях дітей з різними типами емоційності. Вип. 5. 2016. С. 43–46.
29. Кулагіна І. Ю. Вікова психологія : *підручник*. Київ. 2021. 464 с.
30. Кравченко Т. В. Сучасна сім'я у фокусі наукових досліджень. *Український соціум*. 2006, № 2. С. 13.
31. Лаврентьева Г. П. Практична психологія для вихователя. Київ. ВІПОЛ. 2016. С. 38.
32. Лисенко Д. П. Довіра як соціально-психологічний феномен. *Теорія і практика сучасної психології*. № 3. 2018. С. 123–126.
33. Литвинюк А. А. Організаційна поведінка : підручник для академічного бакалаврату. 2016. Київ. 2009. 340 с.
34. Лукасевич О. А. Методичні аспекти дослідження особистісної зрілості. URL : www.confcontact.com/2008oktInet_tezi/pe_lukash.htm (дата звернення: 11.01.2022).
35. Магдисюк Л., Федоренко Р. Основи психологічного консультування : *навч. посіб.* Луцьк. Вежа-Друк, 2022. 360 с.
36. Макаренко А. Книга для батьків (українською). Київ. 2002. 336 с.
37. Марчук С. Гуманізм, народність та природовідповідність – визначальні принципи педагогічної системи К.Д. Ушинського. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 4 (11). С. 38–44.
38. Максименко С. Д. Метод дослідження особистості. Практична психологія та соціальна робота. 2016. Вип. 7. С. 1–8.
39. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі. Т. 2. Моделювання психологічних новоутворень : *генетичний аспект*. 335 с.
40. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.
41. Поліщук В. Вікова та педагогічна психологія : *навч. посіб.* Суми. Університетська книга, 2007. 330 с.

42. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення) : *навч.-метод. посіб.* Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. 330 с.

43. Потапчук Л.В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд.. психол. наук: спец. 19.00.09. «Вікова та педагогічна психологія». Київ. 2021.20 с.

44. Роль сім'ї у процесі формування духовних потреб дітей. Духовні потреби дітей України : *монографія*. Київ : Видавн. дім «Калита», 2005. 108 с.

45. Рукавишникова С. Специфіка дитячо-батьківських відносин у молодшому шкільному віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2021. 340 с.

46. Савчин М. В. Вікова психологія : *навч. посібник*. 2-ге вид., стер. Київ : Академвидав, 2009. 359 с.

47. Савчин М. В. Здатності особистості : *монографія*. Київ : Академія, 2016. 285 с.

48. Сердюк Л. З. Діагностика спрямованості мотивації учіння студентів у ВНЗ. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2014. № 12 (103). С. 163–168.

49. Сердюк Л. З. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників. *Освіта регіону*. №1, 2011. Київ : Університет «Україна». С. 277–280.

50. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Київ. 2006. Т. 1. 328 с.

51. Сучасні можливості підвищення мотивації студентів до навчання / Л. В. Бешта ін. *Львівський клінічний вісник*. 2017. № 1(17). С. 60–64.

52. Туріщева Л. 101 схема й таблиця. На допомогу шкільному психологу. Харків. Вид. група «Основа», 2008. 94 с.

53. Туріщева Л. В. Робота шкільного психолога з батьками : *навчально-методичний посібник для вчителя*. Харків : Вид. група «Основа» : «Тріада+», 2007. 128 с.

54. Українська педагогіка в персоналіях: У 2-х кн.. Кн. 1 : *навч. посібник* / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. 624 с.
55. Фопель К. Як навчити дітей співпрацювати? Київ. 2016. 56 с.
56. Фурманов І. А. Дитяча агресивність: психодіагностика і корекція Київ. 2016. 192 с.
57. Фрейд А. Вступ до техніки дитячого психоаналізу. Одеса, 2007. 590 с.
58. Яновська Т. А. Взаємоз'вязок прояву психологічного конфлікту з емоційною сферою підлітків. Молодий вчений. 2015. №. 2 (4). С. 235–238.
59. Carmen Moreira M., Galindo V., Ojeda García A. Motivation to achievement in adolescents: differences in sexes between public and private high schools. *Universal journal of psychology*. 2019. Vol. 7, no. 1. P. 18–28.
60. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The «what» and «why» of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*. № 11. P. 227-268.
61. Effects of parental autonomy support and teacher support on middle school students' homework effort: homework autonomous motivation as mediator / X. Feng et al. *Frontiers in psychology*. 2019. Vol. 10.
62. Examine the parenting style effect on the academic achievement orientation of secondary school students: the moderating role of digital literacy / M. Hassan et al. *Frontiers in psychology*. 2022. Vol. 13.
63. Jan F., Salik R., Iqbal N. Parenting style, academic motivation and future orientation among university students. *Human nature journal of social sciences*. 2023. Vol. 4, no. 2. P. 504–515.
64. Fromberg D.P. Play and meaning in early childhood education. Boston. 2020.
65. Gau S.S. Parental and family factors for attentiondeficit hyperactivity disorderin Taiwanese children. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 2021. P. 688–696.

66. Gau S.S. Maternal parenting styles and mother – child relationship among adolescents with and without persistent attention – deficit/hyperactivity disorder. *Research in developmental disabilities*. 2016. P. 1581–1594.
67. Kong C., Yasmin F. Impact of parenting style on early childhood learning: mediating role of parental self-efficacy. *Frontiers in psychology*. 2022. Vol. 13.
68. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. *Psychol. Rev.* Vol 50, 2003. P. 370–396.
69. Myers Q., Scott J. The effect of school climate and parenting style on academic achievement. *Journal of emerging investigators*. 2020. 450 p.
70. Pinneo L., Nolen A. Parent involvement and student academic motivation towards science in 9th grade. *Humanities and social sciences communications*. 2024. Vol. 11, № 1.
71. Ryan, R. M., & Deci, E. L. Avoiding death or engaging life as accounts of meaning and culture: A comment on Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt, and Schimel. *Psychological Bulletin*, 2004. P. 473–477.
72. Zhao L., Zhao W. Impacts of family environment on adolescents' academic achievement: the role of peer interaction quality and educational expectation gap. *Frontiers in psychology*. 2022. Vol. 13. 450 p.